

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

You got growin' up to do

- en kvalitativ studie om vad som styr institutionsplacering av barn och ungdomar

Socionomprogrammet
C-uppsats

Författare:
Diana Ristic
Johanna Larsson

Handledare:
Anders Törnquist

TACK

Vi vill först och främst tacka våra intervjupersoner som tog sig tid för oss och som deltog i intervjuerna på ett engagerat och intresserat vis. Vi har lärt oss mycket av våra samtal med er och tyckte att det var väldigt intressant att höra era berättelser. Stort tack!

Vi vill också tacka vår handledare Anders Törnquist för hans tålamod och förmåga till klar och tydlig handledning när tiden var knapp.

Sist men inte minst vill vi tacka varandra för att vi har stått ut med varandra genom den här processen, och fortfarande är vänner.

ABSTRACT

Titel: You got growin' up to do – en kvalitativ studie om vad som styr institutionsplacering av barn och ungdomar

Författare: Diana Ristic och Johanna Larsson

Nyckelord: Institutionsplacering, barn, ungdomar

Syftet med denna uppsats är att ta reda på vad som styr antalet placeringar av barn och ungdomar på institution. För att besvara detta har fyra kvalitativa intervjuer med två IFO-chefer och två socialsekreterare gjorts. Intervjuerna har sökt svar på dessa frågor: Har det placerats färre barn och ungdomar på institution under 2009 jämfört med 2008? Har resurserna minskat i och med lågkonjunkturen? Vad anser socialtjänsten om institutionsplacering för barn och ungdomar? Använder man sig hellre av andra typer av metoder (än institutionsplacering) för att hjälpa barn och unga som har behov av det? När blir placering på institution det enda alternativet? Hur illa ska det vara för att det ska vara den enda utvägen? Känner de anställda på de olika socialkontoren att de har förutsättningar för att göra sitt jobb på ett sätt som känns bra och tillfredsställande? Resultatet visar på en balansgång för socialtjänsten i vad de ska göra för insatser för ett barn/ungdom. De ska ta hänsyn till ekonomi, ev. negativa konsekvenser av institutionsvistelse, tillräckligheten i hemmaplanslösningar m.m. Analysen utgår ifrån miljöterapi, systemteori, LVU-lagstiftningen samt tidigare forskning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	1
1.1 Syfte.....	2
1.2 Frågeställningar.....	2
1.3 Förförståelse.....	2
2. BAKGRUND.....	2
2.1 Statistik från Gryning Vård AB.....	2
2.2 Hur går processen inför placering till?.....	4
2.3 Begrepp.....	5
2.3.1 Institution.....	5
2.3.2 BBiC.....	5
2.3.3 Familjehem/jourhem.....	6
2.3.4 Hemmaplanslösningar.....	6
3. TIDIGARE FORSKNING.....	7
4. TEORI.....	10
4.1 Miljöterapi.....	10
4.2 Systemteori.....	12
5. METOD.....	14
5.1 Metodval.....	14
5.2 Urval och bortfall.....	15
5.3 Tillvägagångssätt vid datainsamling.....	15
5.4 Analysförfarande.....	16
5.5 Validitet.....	16
5.6 Reliabilitet.....	17
5.7 Generaliserbarhet.....	17
5.8 Etiska överväganden.....	18
6. RESULTAT.....	18
6.1 Tema 1: Har det placerats färre barn och ungdomar på institution under 2009 jämfört med 2008?.....	18
6.2 Tema 2: Har resurserna minskat i och med lågkonjunkturen?.....	20
6.3 Tema 3: Vad anser socialtjänsten om institutionsplacering för barn och ungdomar?.....	21
6.4 Tema 4: Använder man sig hellre av andra typer av metoder (än institutionsplacering) för att hjälpa barn och unga som har behov av det?.....	25
6.5 Tema 5: När blir placering på institution det enda alternativet? Hur illa ska det vara för att det ska vara den enda utvägen?.....	28
7. ANALYS.....	30
7.1 Tema 1: Har det placerats färre barn och ungdomar på institution under 2009 jämfört med 2008?.....	30
7.2 Tema 2: Har resurserna minskat i och med lågkonjunkturen?.....	31
7.3 Tema 3: Vad anser socialtjänsten om institutionsplacering för barn och ungdomar?.....	

Tema 4: Använder man sig hellre av andra typer av metoder (än institutionsplacering) för att hjälpa barn och unga som har behov av det?.....	31
7.4 Tema 5: När blir placering på institution det enda alternativet? Hur illa ska det vara för att det ska vara den enda utvägen?.....	34
8. AVSLUTANDE DISKUSSION.....	35
KÄLLFÖRTECKNING.....	38
BILAGA.....	40
Intervjuguide.....	40

1. INLEDNING

HVB-hem och institutionsplaceringar av barn och ungdomar har varit mycket omdiskuterat i många år. Bo Vinnerlång är professor och forskningsledare på socialstyrelsens institut för utveckling av metoder i socialt arbete. Han säger: *”Att köpa en plats på en institution är som att köpa grisen i säcken. Det stora problemet för kommunerna är att de inte har en aning om barnen blir bättre eller värre efter behandling. Många blir värre.”* (Mikkelsen, Sydsvenskan, 2005). Det finns många som är kritiska till institutionsplaceringar och dess effektivitet. Man pratar om att de privata HVB-hemmen utsätts för alldeles för lite kontroll och skräckexempel om behandlingshem som tar hjälp av kriminella MC-gäng eller misshandlar ungdomarna får stort utrymme i media.

Flera kommuner och stadsdelar satsar också på nya metoder för att fånga upp barn och ungdomar innan det gått så långt att det behövs institutioner. Många av dessa metoder handlar om hemmaplanslösningar och att arbeta med hela den unges nätverk. Exempel på dessa metoder är MST (MultiSystemisk Terapi) och LHis (lösningfokuserat individuellt hemarbete). Om man kan undvika institutionsplaceringar blir det oftast mycket billigare för socialtjänsten, eftersom kostnaden för ett vårdtygn på institution är hög. Ekonomi tycks alltså också spela roll. Sverige gick för ett par år sedan in i en lågkonjunktur och det har medfört att kommunerna har mindre pengar. Ett exempel på detta har vi hämtat ur tidningen *Akademikern* (nr 3 2010). Lotta Engelbrektsson skriver där att under 2009 betalade kommunerna ut 20 % mer i ekonomiskt bistånd, jämfört med året innan. I tidningen har man också intervjuat ett antal socionomer som alla känner likadant – att trycket på dem har ökat i och med lågkonjunkturer. De har fler ärenden och mindre resurser till sitt förfogande (Engelbrektson, *Akademikern*, 2010:3).

Statistik som vi har tagit del av indikerar att placeringar på institution minskade under 2009. Med vår kvalitativa studie vill vi försöka sätta oss in i hur man tänker kring institutionsplaceringar av barn och ungdomar. De tre stora faktorerna som vi hypotetiskt antar kan spela stor roll för om man väljer att placera ett barn eller en ungdom på institution eller inte är kritik mot institutioner, ny metodik som lägger stor vikt vid nätverkets betydelse och ekonomin i kommunen.

1.1 Syfte

Vårt syfte med studien är att ta reda på vad som styr antalet placeringar av barn och ungdomar på institution.

1.2 Frågeställningar

- Har det placerats färre barn och ungdomar på institution under 2009 jämfört med 2008?
- Har resurserna minskat i och med lågkonjunkturen?
- Vad anser socialtjänsten om institutionsplacering för barn och ungdomar?
- Använder man sig hellre av andra typer av metoder (än institutionsplacering) för att hjälpa barn och unga som har behov av det?
- När blir placering på institution det enda alternativet? Hur illa ska det vara för att det ska vara den enda utvägen?

1.3 Förförståelse

Vi gjorde båda vår handledda studiepraktik under termin 5 på en institution för barn och ungdomar inom Gryning Vård AB, och vi jobbar numera som timvikarier på denna institution. Institutionen bedriver miljöterapi samt MSMT (multisystemisk miljöterapi) och vi är väl förankrade i dessa metoder och uppfattar det som att det utförs ett bra arbete på den institution där vi är verksamma.

2. BAKGRUND

2.1 Statistik från Gryning Vård AB

Information om Gryning

På Gryning Vård AB:s hemsida kan man läsa att Gryning Vård är Sveriges största företag inom Hem för Vård och Boende (HVB) och att det drivs utan vinstsyfte. Företaget har idag ett trettioåttio olika verksamheter över hela Västra Götalands län som har olika målgrupper, inriktning och behandlingsmodeller. Gryning erbjuder jourplatser, akuta insatser, utredningar och längre tids behandling. Inom Gryning finns behandlingshem för barn och familjer, ungdomar och missbrukare. De erbjuder även familjehemsvård (tidigare fosterhem),

öppenvård, LSS-boende och skyddsboende. Grynings verksamhet finansieras helt genom intäkter och deras tjänster betalas och används framför allt av kommunernas socialtjänst.

Statistik

I Gryning Vårds egen tidning ”Engagerat” från december 2009 säger Grynings VD Marianne Forslund att det var stort fokus på den ekonomiska krisen i början av året och att politikerna gav budskap om att det skulle bli svårare att få pengarna till placeringar att räcka till. Det ledde till att Gryning drog ner på sina kostnader under 2009, men även att intäkterna minskade. Många enheter uppvisade stora underskott; nedgången började dock inte direkt i januari utan kom kraftigt under sensvåren, sommaren och tidig höst. Det fanns då många lediga platser på institutionerna. Hon förklarar dock att det vände uppåt mot slutet av året.

Vi fick av Gryning Vård AB:s ekonomichef Conny Bengtsson ta del av Grynings statistik både för 2008 och 2009 för att jämföra skillnader i placeringar innan och under lågkonjunkturen. De dokumenterade officiella siffrorna från 2009 sträckte sig till och med augusti månad, men vi fick muntlig information om resterande månader av året. Siffrorna visade på att Grynings intäkter för hela året minskade under 2009 jämfört med 2008. Statistiken från de tre första kvartalen för 2009 bekräftar det Marianne Forslund säger om nedgången, att antalet fakturerade vårddygn minskade under sensvåren och sommaren. Under första kvartalet 2008 fakturerades 32492 vårddygn jämfört med 2009 då det fakturerades för 34027. 2009 började alltså bättre än 2008. Gryning fakturerade för 36332 vårddygn andra kvartalet 2008, medan det ett år senare motsvarande fakturerades för 35307 stycken. Juli och augusti 2008 fakturerades det sedan för 23566 vårddygn medan det 2009 fakturerades för 22527. September och oktober hade också gått fortsatt nedåt under 2009, medan skillnaderna mellan 2008 och 2009 hade minskat under slutdelen av året. Vi har sedan genom muntlig information från cheferna på institutionen där vi arbetar fått höra att Gryning under 2009 hade lyckats gå med 17 miljoner vinst tack vare åtgärningar och att Gryning under första kvartalet 2010 gått med vinst vad gäller antalet fakturerade vårddygn. Många institutioner har varit fullbelagda eller nästintill fullbelagda.

2.2 Hur går processen inför placering till?

Antingen får socialtjänsten in en ansökan eller en anmälan som handlar om att ett barn/ungdom eventuellt far illa. Det kan vara barnets/ungdomens hemmiljö som misstänks vara skadlig, men det kan också handla om att barnet/ungdomen själv utsätter sig för risker som hotar dennes hälsa och utveckling. Det är många gånger lärare, fritidsledare, förskolelärare och ledare för fritidsaktiviteter som gör en anmälan. Socialtjänsten är skyldig att göra en förhandsbedömning om att starta en utredning eller ej. Utredningen sker oftast enligt BBiC-modellen (se nedan). Man utreder:

- barnets eller den ungas behov
- föräldrarnas förmåga att tillgodose behoven
- faktorer i familj och miljö

Om utredningen visar att det finns allvarliga problem i barnets/den ungas miljö och/eller beteende så kan en placering bli aktuell. Om placeringen sker frivilligt så görs den i enlighet med SoL. Om placeringen sker under tvång så görs den i enlighet med LVU (socialstyrelsen).

Lagrum

"1 § Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Vid beslut enligt denna lag skall vad som är bäst för den unge vara avgörande.

Den unge skall få relevant information och hans eller hennes inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Lag (2007:1312).

Beredande av vård

2 § Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Lag (2003:406).

3 § Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Vård skall också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket. Lag (2006:896).

4 § Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för:

- den unges förhållanden,*
- de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård,*
- tidigare vidtagna åtgärder,*
- den vård som socialnämnden avser att anordna,*
- hur relevant information lämnats till den unge,*
- vilket slags relevant information som lämnats, samt*
- den unges inställning. Lag (2009:804).*

5 § Rättens beslut om vård upphör att gälla, om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.” (www.riksdagen.se)

2.3 Begrepp

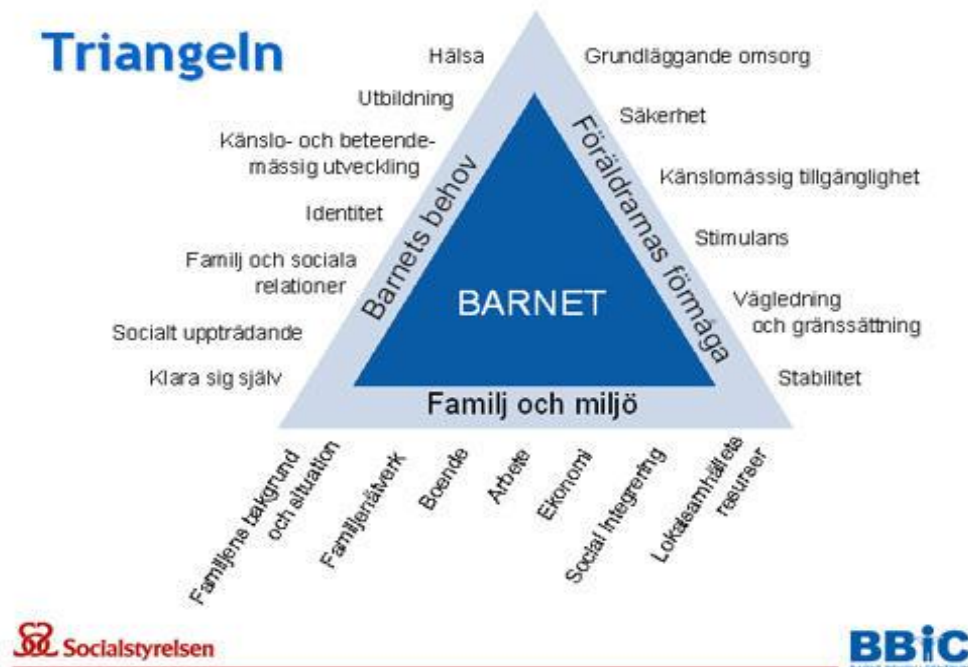
2.3.1 Institution

Swales och Kiehns säger att institutioner skiljer sig åt på många sätt, men att alla fullständigt ersätter de biologiska föräldrarnas dagliga omvårdnad. Variationerna kan gälla hur man teoretiskt närmar sig behandlingen, graden av restriktivitet, bruket av tvång, antal personal, storlek osv. (Andreassen, 2003). De institutioner vi syftar på i denna uppsats är HVB-hem (hem för vård och boende) för barn och ungdomar. Placering på dessa institutioner sker med hjälp av SoL (socialtjänstlagen) och LVU (lagen om vård av unga).

2.3.2 BBiC

Barns behov i centrum, eller BBiC som det kallas, är ett verksamhetssystem som används vid utredning samt uppföljning av barns sociala situation och används främst av socialtjänsten. Deras nio grundprinciper svarar mot svensk lagstiftning och forskning om vad som är bäst för barnet. BBiC försöker stärka barnets situation och förbättra samarbete kring barnet mellan familj, vårdgivare och det sociala nätverket. Systemet utgår från BBiC-triangeln, vars tre sidor är ”Barnets behov”, ”Föräldrarnas förmåga” och ”Familj och miljö”. Triangeln visar på

att endast en helhetsbedömning berättar om barnets behov av insatser och gör att resultat uppnås. Områdena som presenteras i triangelmodellen är grunden i allt utrednings-, planerings- och uppföljningsarbete med BBiC (Socialstyrelsen, 2002).

2.3.3 Familjehem/Jourhem

Idag kallas det som tidigare hette fosterhem för familjehem. Som familjehem tar man emot ett eller flera barn/ungdomar under en kortare eller längre period i sitt hem för stadigvarande vård och uppfostran samt omvårdnad.

Ett jourhem tar emot barn och ungdomar som behöver tas om hand med kort varsel. De stannar där en kortare tid, tills det är aktuellt att antingen flytta hem eller placeras i ett mer varaktigt familjehem (www.familjehemmet.se).

2.3.4 Hemmaplanslösningar

Beijer och Forkby skriver att hemmaplanslösningar kan ses som en del av det vidare begreppet "öppenvård". Med hemmaplanslösningar menar man dock att insatserna är så omfattande och/eller ingripande att de kan ersätta institutionsvård. Hemmaplanslösningar är behovsprövade hjälp- och stödinsatser av behandlingskaraktär till barn och ungdomar som bor

kvar i det egna hemmet, eller i någon form av stödboende som inte integrerar behandling (Beijer & Forkby, 2005).

3. TIDIGARE FORSKNING

Anders Hjern, professor på socialstyrelsen, säger i DN i mars 2006 att den senaste forskningen visar att det går dåligt för barn som omhändertas och placeras utanför hemmet. *”De klarar sig sämre i skolan, många har en svår psykiatrisk problematik och en hög andel av flickorna föder barn redan i tonåren.”* (Bodin, DN, 2006)

Maria Pia Neij har skrivit en rapport om resultatet av institutionsvården för de 24 ungdomar som Partille kommun placerade under 2002 och 2003. Förväntningen var att ”problemen skulle vårdas bort”. Neij är dock mycket kritisk till kvaliteten på arbetet som utfördes på institutionerna. Neijs kritik består bl.a. i att institutionerna inte kunde ge någon exakt information om vilka vårdformer som utövades, och inte heller om kvalitetssäkring och resultat. Det förekom heller ingen analys av om vården rentav kunde ha skadliga effekter. I flera fall framkom det att det hade förekommit drogmisbruk under tiden som ungdomen var placerad. När institutionerna misslyckades med att hjälpa en ungdom så förklarades det med brister hos ungdomen själv, eller hos dennes föräldrar. Neij är alltså mycket kritisk till att institutionsplacering av ungdomar har någon positiv verkan alls (Lundberg, 2008).

Torbjörn Forkby och Lena Larsson har tillsammans skrivit en FoU-rapport vid FoU i Väst/GR vid namn ”Serviceinsatser inom socialtjänsten – perspektiv, inriktning och utsatta barns skydd”. Denna rapport handlar om de olika former av hemmaplanslösningar som finns i kommuner runt om i Sverige, och som man kan lära sig av och använda i Göteborgsregionen. Tanken med serviceinsatser, som är hemmaplanslösningar, är att dels förebygga barn och ungdomars levnadssituation – så att det inte behöver gå så långt som till en placering – och att problem ska hanteras i den miljö där de uppstår. Exempel på serviceinsatser som nämns i rapporten är: föräldrarådgivning, samtalsgrupper (t.ex. riktade mot barn som vuxit upp i missbruksmiljö), socionomer som jobbar i skolan med uppdraget att arbeta förebyggande i skolan och mellan skola och socialtjänst, ART-kurser¹, familjeförskola, familjepedagogiska insatser i hemmet, hjälp och stöd till ungdomar som hoppat av gymnasiet (hjälp med

---

¹ Aggression Replacement Training

motivation och att hitta en annan sysselsättning), kvalificerade kontaktpersoner, samtalsstöd och kvalificerat nätverksarbete (Forkby och Larsson, 2007).

Claes Levin publicerade 1998 en studie av ungdomar på Råby ungdomshem, denna studie finansierades av Statens institutionsstyrelse (SiS). Råby ungdomshem består (och bestod) av både öppna och slutna avdelningar och de tar emot ungdomar av båda könen. Enligt Andreassen beskrev Levin behandlingsinnehållet på Råby som individuell behandling med psykodynamiska behandlingsidéer som lade stor vikt vid den personliga relationen mellan personal och ungdomar. Materialet som undersökningen byggde på samlades in vid två olika tidpunkter och bestod av deltagande observationer, intervjuer med personal, en registerstudie av samtliga ungdomar som var inskrivna vid institutionens tre behandlingsavdelningar under perioden 1982-1993, samt intervjuer av utskrivna ungdomar. Det urval av ungdomar som intervjuades (61 st.) ansågs stämma överens med den totala gruppen vad gäller ålder vid tiden för inskrivning, placeringstid, tid på slutna avdelning och tidigare placeringar. Undersökningen har relevans både för att visa hur det går för ungdomar som har vistats på en sådan institution och för att visa på processer under vistelsen på institutionen. Det Levin fann var bl.a. att:

80 % av ungdomarna begick lagbrott efter utskrivningen (en del av dem hade inte begått kriminella handlingar före vistelsen på institutionen).

13 % ansågs ha lämnat den kriminella banan.

70 % missbrukade narkotika efter placeringen, jämfört med 60 % före institutionsvistelsen.

5 % hade slutat med drogmissbruk.

75 % tyckte inte att vistelsen på institutionen hade haft någon positiv effekt på drogmissbruket, medan övriga 25 % tyckte att institutionen hade påverkat dem i positiv riktning. Trenden var att de som missbrukade droger före placeringen fortsatte med det efter utskrivningen.

I studien ansåg man det hade gått "rätt så bra" för 30 % av ungdomarna. Det gällde 20 % av killarna och 50 % av tjejerna. Skillnaden kan förklaras med att tjejerna hade mindre allvarliga problem.

Resultaten var snarlika dem man fick i en tidigare liknande undersökning av ungdomar som var placerade Råby ungdomshem (alltså samma institution) perioden 1967-1968. Trots bättre utbildad personal, ökade resurser, fler specialister m.m. blev alltså resultatet i Levins studie

lika dystert. Levin tror att detta beror på faktorer som otydligt placerings syfte, obestämd behandlingstid, brist på egentlig behandling, den interna ungdomskulturen, ungdomarnas motstånd mot behandling, isolering från omvärlden och dålig förberedelse inför utskrivning och återkomsten till samhället (Andreassen, 2003).

1996 genomförde Jerzy Sarnecki en undersökning som inriktade sig på ungdomar på sju särskilda ungdomshem i Stockholmsområdet. Den vanligaste behandlingsformen på dessa institutioner var miljöterapi. Sarneckis studie omfattade samtliga ungdomar som hade varit inskrivna mer än en vecka under åren 1990-1994, totalt var det 814 ungdomar. Ungdomarnas ålder varierade från 8 till 20 år, med en klar majoritet mellan 15 och 17 år. Studien omfattade barn och ungdomar av båda könen. Datainsamlingen genomfördes med hjälp av tre olika instrument vid institutionerna. Data samlades in vid inskrivning på institution, vid utredning på institution och vid uppföljning av ungdomen efter utskrivning. Med hjälp av faktoranalys delade Sarnecki in ungdomarna i grupper efter huvudproblem vid intagning. Indelningen visade att 40 % tillhörde en kriminell grupp, 28 % en missbrukargrupp, 16 % hade psykiska problem, 10 % sexuella problem och 33 % andra problem. En del av ungdomarna passade in i flera grupper, så gott som samtliga ungdomar visade t.ex. indikationer på olika svår kriminalitet. Andreassen säger att undersökningen har betydelse både för att utvärdera beskrivningar och klassificeringar av ungdomar och för att beskriva hur det går med ungdomarna efter utskrivning. Andreassen konstaterar också att resultaten tydligt visar den sammansatta problembilden hos ungdomar på institution. Som exempel nämner han att två år efter utskrivningen hade tre fjärdedelar av dem fortfarande problem. Genomsnittligt uppvisade de två olika problemtyper – missbruk och kriminalitet. 57 % av ungdomarna befann sig i en bidragssituation med samhällsstöd. Det gällde speciellt för gruppen med psykisk ohälsa. Endast 19 % saknade helt behov av hjälp eller stöd. 28 % bodde hemma hos förälder/föräldrarna och 19 % hade eget boende. Så många som 39 % bodde på institution. Även om inte problemen hade försvunnit så hade omfattningen minskat. Undersökningen säger inget om orsakerna till förbättringen. En viss förbättring sker ofta p.g.a. att ungdomarna blir äldre och mognare (Andreassen, 2003).

När Andreassen ska sammanfatta vad som tycks känneteckna bra och framgångsrik institutionsvård så säger han att de behandlingar som innehåller en kognitiv komponent,

använder beteendeteoretiskt angreppssätt och som fokuserar på att ungdomarna ska lära sig livsfärdigheter är de som lyckas bäst med att behandla allvarliga beteendeproblem (Andreassen, 2003).

4. TEORI

På de flesta institutioner bedrivs det miljöterapeutiskt arbete, vilket utgör en viktig ram för behandlingsarbetet. Därför används den som en av våra teorier. Systemteori har de senaste åren börjat genomsyra mer och mer av tänkandet i socialt arbete. Den kan också på sätt och vis sägas stå i ett motsatsförhållande till miljöterapi, eftersom den betonar vikten av att inte lyfta ut någon ur sitt system, utan istället jobba med hela systemet. På grund av detta använder vi också systemteori.

4.1 Miljöterapi

Enligt Larsen (2004) är miljöbegreppet tvådelat - det består dels av miljöbegreppet men även av terapibegreppet. Miljödelen handlar om att organisera och lägga till rätta, medan terapidelen har att göra med förändring och utveckling. Miljöterapi kan förstås som ett arbete som handlar om att tillrättalägga eller organisera så att förändring och utveckling blir möjlig. Dess huvuduppgift är att skapa möjligheter för att barn och unga i sin situation ska kunna arbeta med sin förändring och utveckling.

Den miljöterapeutiska grundsynen har utarbetats för att tillgodose de speciella behoven vid institutionsbehandling och kan ses som en organisationsform av behandlingsarbetet där ett antal metoder kan integreras. Det är en behandlingsform där individerna ingår i ett socialt system (institution) som ska stödja deras utveckling. Behov och brister i den individuella utvecklingen är då så stora att det behövs ett stöd under hela dagen eller hela dygnet. Stödet skall bygga på att individen får en trygg miljö där förutsägbarhet och tydlighet i relationer utgör en grund. Det blir en överordnad uppgift i miljöarbetet att utveckla en stabil och trovärdig social struktur på institutionen. Ramarna kallas basstruktur och skall utgöra en trygg bas för utveckling. Man sätter ramarna för miljöns materiella, sociala och psykologiska sidor med målet att utveckla klienterna. Det dagliga arbetet på institutionen skall organiseras och struktureras på ett sådant sätt att barnet/ungdomen kan uppfatta den yttre strukturen och relationerna till de vuxna som trovärdiga. För att utveckla och upprätthålla en stabil och

utvecklande social yttre struktur på institutionen förutsätts att det finns kontinuitet i relationerna så att relationerna blir pålitliga och utvecklande (Larsen, 2004).

Larsen (2004) menar att institutionsmiljön utgör en situation där de boende ska lära sig, och att dessa inlärd färdigheter sedan ska omsättas i livet utanför institutionen. För att detta ska vara möjligt krävs av institutionen kunskap om barnets/ungdomens brister/diagnos och det förhållningssätt som är kopplat till dessa. Institutionens primära behandlingsmässiga uppgift är att tillvarata barnets/ungdomarnas möjligheter att börja etablera sina jag-gränser och styra sina inre värden i förhållande till omgivningen. Barnen och ungdomarna ska säkras möjligheter att utveckla dels färdigheter som är nödvändiga för att uppnå en viss grad av självständighet, kunna göra bra val och kunna ingå i och hantera relationer med andra människor. Verksamheten måste vara organiserad så att barn/ungdomar ges en realistisk chans att arbeta med det som är svårt samtidigt som de kan utveckla sina resurser och konstruktiva färdigheter. Det som ger den miljöterapeutiska institutionen legitimitet till att arbeta med sin primära uppgift är att familjen och nätverket inte är i stånd till att lösa sin. Om familjen och nätverket kan lösa uppgiften tillräckligt bra, finns inga skäl till att barnet eller ungdomen ska institutionsplaceras. Barn/ungdomar som kommer till institution kan i sin familj ha blivit utsatt för oklara eller bristfälliga gränser. En dag kan något tillåtas för att nästa dag vara strängt förbjudet. När barnet/ungdomen blir bemött med negativitet och förvirrande gränser och vuxna som fyller hela det relationella rummet så blockeras barnets/ungdomens utvecklingsrum. Som ett resultat av detta utvecklas förvirring, ångest, och barnets/ungdomens naturliga nyfikenhet och lust till utforskning blockeras. Hur barn påverkas av sina föräldrar kommer att påverka hur barn/ungdomar umgås med andra delar av sitt nätverk, såsom kamrater och lärare i skolan. Värde av en framgångsrik miljöterapi ligger också i att ungdomarna får ett bra liv efter institutionsvistelsen och att de får hjälp att ordna detta för att kunna fortsätta utveckla sina möjligheter. För barn/ungdomar är det viktigt att följa upp dem efter utskrivning för att de ska känna att någon inte ger upp. Oavsett hur bra behandlingsarbetet har varit kan allt raseras om barnet/ungdomen får en känsla av svek efter utskrivning. Organisationen måste därför tillåta eftervård. (Larsen, 2004).

Bör barn flytta till institution?

Fosterhem är ett bra alternativ för väldigt många barn/ungdomar enligt Larsen (2004). Han anser också att det utifrån ett differentieringsperspektiv är nödvändigt att fråga sig om det är ett bra alternativ för alla barn/ungdomar, till exempel de som är jagsvaga och dåligt integrerade, de som pendlar mellan närhet och distans eller ser världen i svart och vitt. Med differentiering menar Larsen (2004) att barn och unga och de problem de dras med kan vara väldigt olikartade, vilket gör det nödvändigt att närma sig och förhålla sig till dem olika. Det finns ingen miljöterapeutisk organisation som är funktionell oberoende av differentieringen. Larsen (2004) anser att fördelen med en miljöterapeutisk institution är att den har en struktur som kan bära arbetet med förändrings- och utvecklingsprocessen. De flesta familjehemmen kommer inte att kunna upprätthålla den strukturen om de samtidigt vill leva ett någorlunda normalt familjeliv. För många jagsvaga och dåligt integrerade barn/ungdomar är det en fördel att spendera tid i en miljöterapeutisk institution innan de flyttar till familjehem. Det gör att de får möjlighet att utveckla en större personlighetsmässig integration, som en nödvändig förutsättning för att kunna tillgodogöra sig boendet hos familjehemmet. Det ökar sannolikheten till att barnet/ungdomen kan stanna i familjehemmet över tid och att familjehemmet inte behöver ”ge upp barnet” och att det därmed ska institutionsplaceras. Dåligt integrerade barn/ungdomar saknar förutsättningar för att ingå i det samspel i familjen som ger båda parterna en bekräftelse på att de lyckas i sina roller. Dessa barn/ungdomar kan ha nytta av att placeras på institution för att få hjälp och sedan flytta till ett familjehem. För en miljöterapeutisk organisation är det sedan viktigt att den miljöterapeutiska uppgiften blir att arbeta med barnets nätverk och att det sker så länge det befinner sig på institutionen för att undvika institutionalisering (Larsen, 2004).

4.2 Systemteori

I sin bok *Systemteori i praktiken – systemteorins tillämpning inom utbildning, vård, socialt arbete* skriver Oscar Öquist att systemteori i grunden handlar om att se världen i termer av helheter, att tänka om världen i termer av gemensamma egenskaper snarare än delar. Detta generella sätt att se på världen dök enligt Öquist upp först inom biologin genom Ludwig von Bertalanffy och kom med åren att få allt vidare användningsområden. Gemensamt för systemorienterade forskare är ett holistiskt perspektiv på världen, vilket innebär att de anser att sinne och natur inte kan skiljas åt. En av de mest kända företrädarna för detta synsätt är

Gregory Bateson. Bateson bedrev omfattande studier i så vitt skilda ämnen som zoologi, antropologi, psykiatri, lärande och datologi och förespråkade hela tiden tanken att allt måste ses i sitt sammanhang (Öquist, 2003).

Öquist säger att centrala begrepp inom modern dynamisk systemteori är självorganisation, självförnyelse och icke-linjaritet. Med andra ord så passar inte det rationalistiska målmedeltänkandet och dess begrepp som planering, styrning och kontroll in i det systemiska tänkandet. Systemteorin har sitt fokus på här och nu och gör vanligtvis halt vid historiska förklaringar. Det intressanta är hur strukturen och funktionen hos levande system framträder i samspel med omgivningen. Historien framträder bäst i det just nu pågående skeendet. Öquist menar att inom socialt arbete står systemteorin för ett attraktivt alternativ till psykodynamisk teori som inte tillräckligt tagit hänsyn till det ”sociala” i socialt arbete. Samtidigt, påpekar Öquist, står systemteorin genom sin analys (och sitt accepterande) av den existerande sociala ordningen i motsatsställning till den radikala kritiska teorin som var vanlig bland socialarbetare särskilt under 70-talet. Öquist säger också att genom att betrakta socialt arbete som en del av statens makt- och auktoritetsstruktur samtidigt som den också kan innefatta psykologiska teorier i sin vidare referensram, passar systemteorin väl in i den expansion och inlemmande i de statliga välfärdssystemen som socialarbetarkåren genomgått runt om i Europa under de senaste decennierna (Öquist, 2003).

Öquist menar att det område som kommit längst när det gäller att praktiskt tillämpa systemtänkande är den strukturella familjeterapin. Man har i den på ett övertygande sätt visat hur den enskilde familjemedlemmens frihet att variera kontrolleras och begränsas av det pågående samspelet i det vidare familjesystemet. Genom att skifta perspektiv från ”individen” till ”individen i sitt sammanhang” framstår tidigare helt oförklarliga psykologiska symptom i ett helt nytt ljus, och nya behandlingsmöjligheter framträder.

Öquist säger vidare att en allmän utveckling inom allt behandlingsarbete på senare år är att vid diagnos och behandling se klienten ekologiskt, dvs. i hela sitt sammanhang. Studiet av samspel, kommunikation, och beroenden mellan individer har blivit viktigare än att följa ett psykodynamiskt förlopp inom ramen för en individs livsöde (Öquist, 2003).

En människa formas för det första av sina omgivande referenssystem, skriver Öquist. Till dessa kan man räkna familjen och släkten, arbetskamraterna, och den nationella och kulturella gemenskapen. Dessutom skapar varje individ en alldeles egen modell av världen, som successivt byggs upp på basis av de erfarenheter individen gör under loppet av sitt liv. Denna modell syftar till att ge struktur och stabilitet åt tillvaron, men kan också medföra att livet blir inskränkt och utarmat. Målet för systeminriktad behandling är inte att bryta ner systemet, utan att föra in mer variation, fler valmöjligheter, och alternativ när det gäller hur problemet kan definieras, för att på detta sätt öppna nya vägar för klienten att på egen hand förändra sin situation.

Öquist skriver att man ibland på ”oklara humanitära grunder” försöker rädda ett barn ur ett dåligt fungerande familjesystem, i stället för att hålla familjen intakt till dess att man hittat en ny balans som innebär att familjen fungerar bättre som system. Öquist menar att om man bortser från uppenbara fall av misshandel eller vanvård, där omhändertagande enligt lagen ofördröjligen skall ske, och de fall där man bedömer att barnet göra klara vinster på att komma bort ifrån familjen (dessa vinster kan också ifrågasättas enligt Öquist), kommer åtgärden att vara förödande ur systemets synpunkt, då varje försök att i fortsättningen arbeta med familjen som system troligen kommer att misslyckas. Vid varje sådant val, påpekar Öquist, måste det stå klart för behandlaren att beslutet att rädda barnet också inom överskådlig framtid innebär att man förlorar familjen.

Öquist ställer också apropå institutionsvård och att plocka ur en person ur dess system den retoriska frågan: *”Frågan är om någon behandling med framgång kan bedrivas helt inom lyckta dörrar utan kontakt med det omgivande fältet”* (Öquist, 2003).

5. METOD

5.1 Metodval

Vi har använt oss av en blandning av öppna och styrda frågor i kvalitativa intervjuer. Vi antog ett postmodernistiskt perspektiv och ansträngde oss för att ifrågasätta hur vi som intervjuare påverkade intervjupersonernas svar och intervjuens riktning. Vår strävan var naturligtvis att i så låg grad som möjligt styra intervjupersonerna.

Vår ambition var att intervjua 5-6 socialsekreterare och ca 2 st. socialchefer.

Abduktiv metod användes, vilket är en kombination av deduktiv och induktiv metod. Den abduktiva metoden kännetecknas av en växling mellan teori och empiri som ömsesidigt

påverkar varandra. Vår undersökning är deduktiv i den meningen att frågeställningarna och valet av ämnet bygger på förståelse och tidigare forskning. Den induktiva delen kommer in i vår undersökning då vi valt teori efter den empiri som visat sig (Larsson, 2005).

Anledningen till att vi valde en kvalitativ metod är att vi, som Kvale uttrycker det, ville lyssna till vad människor själva berättar om sin arbetssituation, höra dem uttrycka åsikter och synpunkter med sina egna ord. Den kvalitativa forskningsintervjun försöker förstå världen ur de intervjuades synvinkel (Kvale, 1997).

5.2 Urval och bortfall

Vi fann våra intervjupersoner genom våra kontaktnät – arbetslivet och klasskamrater. Vi tillfrågade ca 15 st. socialsekreterare/IFO-chefer i Västra Götaland. Vi fick många nej till att delta i studien. Vi hade två bortfall, där vi hade bokat in tid för intervju och intervjupersonen sedan ställde in. Till slut tvingades vi acceptera att vi inte skulle få så många intervjuer som vi först hade tänkt, och fick nöja oss med fyra stycken. Anledningen till att vi nöjde oss med det var att vi inte hade tid till att leta nya intervjupersoner och genomföra intervjuer med dem. Av de personer vi har intervjuat är två socialsekreterare, en man och en kvinna, samt två IFO-chefer, båda kvinnor.

5.3 Tillvägagångssätt vid datainsamling

Samtliga intervjuer genomfördes på intervjupersonernas arbetsplatser. Vi satt vid två tillfällen i mötesrum/samtalsrum och vid de andra två tillfällena på intervjupersonernas kontor. Det var alltså intervjupersonerna som hade ”hemmaplan”, och vi som var gäster. Detta faktum ser vi som något positivt, då vi tror att detta hjälpte dem att känna sig avslappnade i intervjusituationen och därmed kunde prata fritt. Vi medverkade båda vid alla fyra intervjuer, och hade då på förhand gjort upp om vem som skulle leda intervjun och vem som skulle ha en mer passiv roll och föra stödanteckningar. Den personen som inte ledde intervjun fick dock fritt fram att ställa följdfrågor om den upplevde att det kunde fördjupa intervjupersonens svar. Vi spelade in samtliga intervjuer för att underlätta både i intervjusituationen och vid resultatsammanställning.

5.4 Analysförfarande

Analysen har gått till så att vi har tematiserat intervjuerna med hjälp av frågeställningarna och jämfört dessa med tidigare forskning, LVU-lagen och våra valda teorier, miljöterapi och systemteori.

5.5 Validitet

Relationen mellan det teoretiska och empiriska planet i en studie brukar kallas för validitet, att forskaren verkligen mäter det hon/han avser att mäta. Att uppnå validitet är lättare i en kvalitativ studie än i en kvantitativ. Validering i kvalitativ forskning samt metod och analys omfattar en undersökning av tillförlitlighet, det vill säga forskaren försäkras sig om att hon/han har gjort en sannolik tolkning och att det finns empiriska belegg. Trovärdighetskriteriet består av tillförlitlighet, överförbarhet, pålitlighet och konfirmerbarhet. En undersökning har tillförlitlighet om resultaten stämmer överens med verkligheten. (Svenning, 2003). Vi anser att vi har frågat våra intervjupersoner det vi föresatte oss att fråga och följt vårt tema genom uppsatsen.

Inre validitet

Svenning skriver att man brukar skilja på inre och yttre validitet. Inre validitet handlar om själva projektet (i detta fall uppsatsen) och den direkta koppling som finns där mellan teori och empiri. Den inre validiteten handlar om hur man lägger upp sitt projekt, om delarna som ingår i det. Om projektets delar inte kan uppnå validitet så kan projektet som helhet inte heller göra det. Rent konkret handlar den inre validiteten om att vi ställer våra frågor till rätt grupper av människor, att vi använder rätt mätinstrument vid rätt tillfälle osv. Den enklaste formen av validitet är vad Svenning kallar ”omedelbart upplevd validitet” eller ”ytvaliditet”. Validitetsbedömningen i det här fallet begränsar sig till en personlig bedömning från forskaren och hans/hennes kollegors sida att det verkar finnas en överensstämmelse mellan teori och empiri. Detta är det vanligaste sättet att bedöma validitet på. Svenning säger också att med innehållsvaliditet brukar man mena den konkreta frågan om alla aspekter av frågeställningen täcks in (Svenning, 2003)

Vi har testat vår studies validitet genom att göra en egen bedömning att teori och empiri stämmer överens, alltså är det en ytvaliditet. Vi har valt att fråga socialsekreterare och IFO-chefen om hur de tänker kring placering. Detta anser vi vara ett bra beslut, eftersom det är

dessa människor som tar beslut om att placera barn och ungdomar på institution eller ej. Vi har gjort ett gott försök till att definiera centrala begrepp och att närma oss frågan ur olika synvinklar, och hoppas därmed att vi ska ha täckt in alla aspekter av frågeställningen.

Yttre validitet

Svenning skriver i *"Metodboken"* att yttre validitet handlar om projektet som helhet, om möjligheterna till generalisering utifrån en specifik studie. Här handlar det dels om att kunna generalisera konkret från ett urval till en population, dels mer abstrakt från en specifik studie till en allmän teori. Det är viktigt att den empiriska grunden är riktig för att man ska kunna dra generella slutsatser (Svenning, 2003).

Då vi har varit ytterst noggranna i vår transkribering av intervjuerna och vår citering i resultatdelen så anser vi att vår empiriska grund är riktig.

5.6 Reliabilitet

I en studie är det viktigt att uppnå en så hög tillförlitlighet som möjligt, alltså reliabilitet. Om ingenting förändras i en population ska två undersökningar som har samma syfte och metoder ge samma resultat. Detta har inte samma centrala plats i en kvalitativ studie som i en kvantitativ. Problemet med att få tillförlitlig information är mycket mindre i en kvalitativ undersökning då man har en större närhet till det eller den som studeras. Vid de kvalitativa metoderna är mätinstrumentet forskaren själv, som inte mäter utan istället tolkar sin data. Genom att ställa olika frågor om samma ämne, och på så sätt göra fördjupningar under intervjuerna, ökar chanserna att man får svar på just det som frågas (Svenning, 2003). Som nämnt ovan är reliabiliteten svår att mäta vid kvalitativa studier, så även i vår. Frågeställningen i vår studie är till viss del situationsanpassad (det ekonomiska läget i Sverige just nu är en ganska viktig variabel) och vi antar därför att svaren skulle kunna förändras i och med konjunkturens svängningar.

5.7 Generaliserbarhet

Eftersom vi endast använde oss av ett litet antal informanter gick vi in med inställningen att studien inte går att generalisera. Målet med vår studie var att öka vår kunskap kring olika sätt att tänka kring institutionsplaceringar av barn och ungdomar.

5.8 Etiska överväganden

Det finns fyra allmänna huvudkrav på forskningen: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet betyder att forskaren ska informera de personer som ingår i studien om studiens syfte. Samtyckeskravet innebär att de som deltar i en studie har rätt att själva bestämma över sin medverkan. Konfidentialitetskravet innebär att uppgifter om alla i en studie ska ges största möjliga konfidentialitet och deras personuppgifter ska förvaras så att obehöriga inte får tillträde till dem. Nyttjandekravet betyder att de uppgifter som en forskare samlat in om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål (Vetenskapsrådet, 2002).

Vi har naturligtvis tagit hänsyn till dessa fyra huvudkrav på forskning. För det första har vi redan under den första kontakten med informanterna informerat dem om studiens syfte (informationskravet), vi har också sett till att informanterna från början var medvetna om att intervjuerna skedde på deras villkor och att de när som helst hade rätt att avbryta intervjuerna (samtyckeskravet). Vi informerade dem också om att varken deras namn eller namnet på deras stadsdel/kommun skulle förekomma i uppsatsen (konfidentialitetskravet), samt att uppgifterna som vi samlade in endast skulle användas av oss två författare och endast i syftet att skriva denna uppsats (nyttjandekravet).

6. RESULTAT

I detta kapitel presenterar vi vårt resultat under teman utformade efter frågeställningen. Vi förstärker resultatet med citat som anses kunna exemplifiera det vi fått reda på i undersökningen. Vi har valt att inte sätta fingerade namn på våra intervjupersoner, utan benämna dem som ”socialsekreterare” och ”IFO-chef”. Detta har vi gjort för att man i intervjuerna inte ska kunna koppla svaren till en speciell person och därmed försäkra oss om att konfidentialitetskravet uppfylls.

6.1 Tema 1: Har det placerats färre barn och ungdomar på institution under 2009 jämfört med 2008?

Alla som vi intervjuade menar att de känner av lågkonjunkturen, men att det inte är någon som ifrågasätter deras beslut när de väl gör en bedömning att de måste göra en placering. De anser inte att det är de ekonomiska intressena som styr när de placerar på institution utan att

det alltid är barnets behov som går först oavsett hur mycket det kostar. Lagstiftningen bedömer de vara så pass tydlig att politiker inte kan ifrågasätta deras beslut. En av socialsekreterarna förklarar att han inte tänker annorlunda för att det är ett dåligt år. Han anser att det finns ett generellt sparkrav, men att han inte kan tänka sig att låta bli att placera någon som behöver placeras. Två av intervjupersonerna, en socialsekreterare och en IFO-chef, anser att det har gått ned i placeringar av barn och ungdomar på institution under 2009 jämfört med året innan. Socialsekreteraren menar att cheferna har fått till sig att vara mycket mer noggranna i bedömningarna kring hur de placerar för att få budgeten att hålla. Han förklarar också att deras kommun hade en unikt dålig budgetsits under förra året och att de då blev uppmanade att placera mindre. Cheferna uppåt klagar inte längre på att budgeten spricker som följd av placeringsnedgången. Han säger dock:

”Men det kan inte gå före det vi måste placera enligt lag.”

IFO-chefen förklarar att hennes kommun har sparkrav men att hon inte tycker att det kan sättas ur sitt sammanhang. Enligt henne säger inte politikerna att de ska göra något med mindre kvalitet utan att de ska tänka annorlunda. Men, säger hon:

”Det får ju konsekvenser att vi inte placerar lika mycket.”

Övriga intervjupersoner anser att de placerar lika mycket barn och ungdomar på institution som de gjort tidigare och att de som behöver placeras på institution placeras ändå. De kan inte säga att de har sett en nedåtgående trend på sina enheter. En av socialsekreterarna säger:

”LVU- lagstiftningen är så pass tydlig, där måste man se till vad som är bäst för barnet.”

Den andra IFO-chefen säger liknande om lagstiftningen:

”Ibland måste man dra över sin budget när det är en placering för att det är helt nödvändigt . Och rent formellt och juridiskt så är det aldrig ett skäl att inte placera, utan det ska ju vi göra i alla fall om behovet finns. Vi kan aldrig hävda det i en domstol att vi inte har pengar till en placering.”

Alla säger dock att de märker av lågkonjunkturen och att de har fått/kommer att få mindre pengar i och med den. De anser att pengar är viktiga, men att det inte kan gå före barnets behov. Den ena IFO-chefen menar att antalet placeringar varierar:

”Jag skrev i och för sig en rapport där det var färre vårddygn i år, men sen har vi ändå haft placeringar efter det, så jag kan tänka mig att slutresultatet kommer att bli ganska likt ändå, om inte till och med lite fler för då gjorde vi en stor placering efter det. Vi är en såpass liten enhet, så det beror på tillfälligheter. Vi hade en mamma och fyra barn som vi placerade, och då blir det plötsligt mycket.”

6.2 Tema 2: Har resurserna minskat i och med lågkonjunkturen?

De fyra intervjupersonerna berättar att de fått till sig från sina chefer att tänka kostnadseffektivt och hushålla med de medel som kommunen har, men utifrån att det fortfarande blir bra kvalitet. De menar att det hela tiden finns med ett tänk med sparkrav och att de försöker spara på de bitar det går, som att åka billigare när man ska på tjänsteresor. En av socialsekreterarna ansåg det inte vara en nackdel att tänka ekonomiskt:

”Det kan vara nyttigt att tänka till lite ekonomiskt, för vems skull måste man åka bil till Göteborg, när man ska dit med en ungdom, man kan ju faktiskt åka buss istället. Det är bara ett friskhetstecken att man tänker till lite ibland.”

En av IFO-cheferna tar fasta på hushållning och kvalitet:

”Hushållning och kvalitet, det är två ledord som jag har med mig sedan några år tillbaka. De behöver inte stå i motsatt relation till varandra, utan man kan ju om man jobbar på hemmaplan göra kvalitet men med lindrigare kostnad än om man placerar.”

Samma IFO-chef förklarar att hennes arbetsplats för närvarande inte har sparkrav på sig, men att det beror på att Länsstyrelsen gett dem lite pengar. Hon hävdar dock att tiderna kan förändras och att målsättningen fortfarande är att jobba utifrån kvalitet och hushållning.

”Så länge vi kan hantera det utifrån det sättet som vi arbetar så behöver det inte bli någon nackdel.”

En av socialsekreterarna bekräftar det chefen ovan säger om hushållning och hemmaplan då hon säger att hennes arbetsplats har krav på sig att samverka så att de hushåller och hellre jobbar med hemmaplanslösningar. Det handlar också om att samverka med skolan och sjukvården så att alla drar åt samma håll. Hon säger även att det ställs mer krav på institutionerna vad beträffar resor, att de försöker resa till varandra varannan gång om det är möjligt utifrån ärendet.

Den andre socialsekreteraren menar att kommunernas ansträngningar för att sänka kostnaden och höja kvalitén kan ha burit frukt och att detta år kanske är när det verkligen slår igenom. Han framför dessutom att han har en omedelbar budget som måste hållas och att han samtidigt har ärenden som han vill hantera så bra som möjligt. Det som enligt honom i sin tur trycker på den biten bakifrån kanske har med pengar att göra:

”Hur jag än vrider och vänder på det - besluten jag tar kanske har med att spara pengar att göra i slutändan så att andra blir glada.”

6.3 Tema 3: Vad anser socialtjänsten om institutionsplacering för barn och ungdomar?

De intervjuade hade mycket att säga om institutionsplaceringar och var av mer eller mindre samma åsikt. För dem är institutioner sällan förstahandsvalet, utan de vill tillgodose barnets behov av vård i en familj i första hand. Det är dock inte alltid det är möjligt, men de försöker alltid gå vägen runt hemmaplanslösningar och familjehem innan en placering på institution sker. En av socialsekreterarna förklarar, att det har blivit en förändring i synsätt sedan början av 1990-talet och förra lågkonjunkturen då man har förstått att det är viktigt att hitta hjälpmedel att arbeta med hela familjesystemet och inte bara lyfta bort en ungdom. Den andre vet inte om han tycker att institutionsplaceringar är jättebra egentligen:

”Jag är inte säker på att placeringar är tipptopp. Jag har bara några ärenden där jag känner att det är absolut nödvändigt. Det som är skillnad mycket är att det känns som att vi har mer variation nu. Förr var det placeringar när det inte funkade, men så är det inte längre. Alla

har inte på institution att göra. Det tänker jag att man kanske tänker annorlunda än man tänkte förut. Innan var man snabbare att placera utan att tänka, som att det var svar på allting.”

Alla menar att de använder institutioner för utredningsplaceringar eller när barnet kommer från ett dysfunktionellt familjemönster. Den ena socialsekreteraren säger att institutioner är bra när man behöver se vad det är barnet reagerar på som har att göra med att det lever i en kaosartad miljö, och hur det sedan fungerar när det hamnar under strukturerade förhållanden med rutiner och trygghet, som är vad institutionen erbjuder. Hon poängterar dock att hennes enhet inte är intresserad av längre placeringar. En av IFO-cheferna säger:

”Man ser alla andra som kommer iväg till sina familjehem, och barnet tänker, vadå är det ingen som vill ha mig eller?”

Hon förklarar vidare att hennes enhet stödjer sig på den norske forskaren Andreassen, som enligt henne har gjort en studie där han kommit fram till att korta placeringar är bra och att det viktigaste när man placerar är bemötandet, omhändertagandet, relationen och att man har någonting som tar vid efter placeringen. Då har man, menar han, störst möjlighet att lyckas.

En av socialsekreterarna hänvisar också till studier som han menar har gjorts. Han säger att det kommer och går hur han ser på institutionsplaceringar, att det i vissa lägen är bra, men att han samtidigt är färgad av en undersökning, enligt honom gjord på Sociala arbetsförvaltningen i Partille av Pia Neij. Socialsekreteraren förklarar att hennes undersökning säger att man inte vinner något på att placera, utan att det mer handlar om att stoppa upp något snarare än att ge faktisk vård.

”Utredningen Pia Neij skrev visar på att placeringar blir sämre jämfört med dem som inte blivit placerade. Sen kan jag inte svara på om det verkligen är så. Men man vet inte hur man gjort det, och hur de kan mäta en som blivit med ett barn som inte blivit placerat. Det som hör till är att hela förvaltningar, alla beslut ett tag fattades utifrån rapporten. Poängen med placering är att det ska bli bättre än innan, och enligt denna säger de att placering blivit sämre än det varit innan. Det är ju frågan om vi är på rätt spår och om det finns någon

kvalité med placeringar. Samtidigt måste stickprovet ur populationen vara jämförbart. Men ändå, det gjorde det enkelt för cheferna att motivera att inte placera.”

Alla säger att de placerar på institutioner som är bra och som har bra rykte, att de aldrig placerar någonstans för pengarnas skull. De är noga med att ringa runt och kontrollera referenser, granskning och tillsyn och se på vilken metod som används. Hör de exempelvis något dåligt om en institution väljer de inte det stället. En av socialsekreterarna framför dock att de ibland står inför en akut placering och kan då tvingas ta något de egentligen inte är nöjda med. Den ena IFO-chefen menar att hennes enhet oftast har använt sig av Gryning när de placerat då det är ett bolag som de känner till. Hon säger att hon vill använda sig av de institutioner som hennes kollegor kan lämna referenser på.

”Självklart är man väldigt noga med var man placerar, man är väldigt orolig när man skickar iväg ett barn eller familj, vad sjutton är det här nu. Jag skulle aldrig våga placera på privata institutioner.”

På frågan vad som kännetecknar en bra institution svarar en av socialsekreterarna svarar att en bra institution gör det den är betald för att göra. Då hon menar att det är extremt dyrt med placering kräver de att få det de betalar för. Det är också viktigt att institutionerna använder sig av BBiC för att skriva utredningar. Hon förklarar vidare att det måste vara ett syfte med placeringen och att de alltid följer upp efteråt vad man har fått eller inte.

”Vi följer upp med dem, talar om när vi är nöjda och inte. Vi har institutioner som gör ett fantastiskt jobb. Då är det värt och då placerar man gärna igen.”

Hon tillägger att det krävs samarbetsförmåga, att de följer ett uppdrag och att de kommunicerar. Institutionen behöver vara socialtjänstens förlängda arm kring barnet – en avlastning för socialtjänsten. Hon anser också att man bör titta på vilka andra barn som placeras på avdelningen, att man har barn där som passar med varandra.

”Vill vi att det ska vara BUP-utredning och läkarbesök, att umgänge ska ske så och så, då ska det ske och då ska det återrapporteras.”

Den ena IFO-chefen anser att de bra institutionerna är de som håller kontakten, som hör av sig när det händer något, till exempel om en ungdom rymmer. Det ska enligt henne finnas en bra kommunikation dem emellan men även att de har ett gott bemötande mot ungdomarna men även deras föräldrar.

”Institutioner ska klara av att hantera svåra föräldrar. För föräldrar är ju lite uppjagade och kan gå på ganska ordentligt och kan vara oförskämda, de mår ju inte bra, institutioner ska klara av det utan att gå igång själva. Att de kan hålla ungdomarna på ett sätt så att de inte känner sig kränkta, att det är de reglerna som gäller oavsett om det är jag eller någon annan, att de inte känner att det blir personangrepp mot dem. Ungdomar är väldigt känsliga, de har rätt att gå på institutionen, men institutionen har inte rätt att gå på dem tillbaka. Man ska klara av att hantera det som personal eftersom det ingår i ungdomens problematik att vara utåtagerande. De institutioner som inte klarar av det försvinner för det finns ingen kommun som vill placera där. Har man fått ett dåligt rykte är det inte lätt att ändra på det. I konkurrensens tid så tror jag att institutionerna förstår detta, att de måste ha utbildad personal som klarar av att hantera människor i kris, om det är föräldrar eller ungdomar. Vi socialarbetare måste klara av att hantera det, vi blir ju utskällda lite då och då, men om man är trygg i sig själv och vet att det bemötandet man får av en klient många gånger handlar om klientens kris, men att det nu är mig det drabbar. Jag får ta emot det just nu och jag måste hantera det.”

En av socialsekreterarna framför att han inte tror att behandlingen som bedrivits på behandlingshem genom åren varit så lyckosam, då man har fört samman ungdomar med social problematik på ett ställe som påverkar varandra negativt. Han tror att man behöver göra en omstrukturering där.

”Personalen överlappar varandra, det är svårt att hålla ett momentum när man byter av. Föräldrarna blir frustrerade för att de pratar med många personer om samma sak. Att bedriva behandling i det här ickekontinuerliga blir svårt anser jag. Det behövs nya sätt att tänka. Jag ser framför mig ett gäng 15-åriga killar och en yngre flicka, kan det gå bra då?”

En av IFO-cheferna tycker dock att institutioner blivit mycket mer kvalificerade nu än vad de var för några år sedan, att de har jobbat med utbildningar och att nischa sig och att det där har skett en positiv utveckling. Hon menar att alla institutioner förmodligen jobbar på att ha ett bra koncept utifrån den målgrupp de tänker att de har på sin institution.

”När vi letar så letar vi efter en speciell problematik som en ungdom eller en familj har och hittar man då en institution som har den målgruppen så brukar det fungera. Det är väl någon gång som man har tyckt att de har gått lite egna vägar när vi har placerat och vi har haft en tanke med att ett barn inte ska åka hem och så har de släppt iväg barnet hem ändå. Det är en ständig dialog mellan socialsekreterare och institutioner idag på ett helt annat sätt än det var för några år sedan. Det tror jag är en trygghet för institutionerna också. Jag kan tänka mig att en del institutioner skulle svara att de inte hörde av socialsekreterare på en tid för några år sedan, men idag är det inte så. Institutionerna tar kontakt själva också, de väntar inte på att en socialsekreterare ska höra av sig.”

En av socialsekreterarna säger att:

”Det sker en självsanering på institutionerna i de här tiderna, och det är något bra med det också, det går inte att komma ifrån.”

6.4 Tema 4: Använder man sig hellre av andra typer av metoder (än institutionsplacering) för att hjälpa barn och unga som har behov av det?

Alla fyra intervjupersoner tror på hemmaplanslösningar som alternativ till institutionsplacering. De anser samtidigt att institutionsplaceringar är kostsamma jämfört med hemmaplanslösningar, särskilt långvariga placeringar. Den ena IFO-chefen menar att det har skett ett skifte de senaste åren och att de tänker efter på ett annat sätt när det gäller placeringar. De prövar mer hemmaplanslösningar jämfört med tidigare då de gick direkt till placeringar. Samtidigt menar den ene socialsekreteraren att de har hemmaplanslösningar under förutsättning att föräldrarna går att stötta och att det går att få tag på folket i nätverket som kan vara viktiga och som har mandat att göra något. Den andra socialsekreteraren förklarar det som att det inte bara är kristider som gör det, utan att de är noggranna med att alltid prova olika alternativ och att de försöker hitta det bästa alternativet.

”Det har inte gett någon jättebra effekt att bara flytta någon från ett problem utan det är bättre att jobba aktivt med ungdomen med olika strategier. Många av de ungdomar som inte kan vara hemma för att det brister i hemmiljö kan man jobba med väldigt bra med i ett familjehem.”

En av IFO-cheferna anser att hennes enhet vill utnyttja sina hemmaresurser på ett bättre och mer flexibelt sätt. Hon säger att det beror på att de inte anser institutionsplacering vara tillräckligt bra, samt att de vill spara pengar. Hon poängterar dock:

”Jag säger inte att hemmaplanslösningar är det bästa, det viktiga är att skydda barnet, vi har det yttersta ansvaret. Man får vara jäkligt snabb när man ser att det inte funkar och vara nöjd när det gör det.”

En socialsekreterare hävdar att det finns en intention att arbeta på hemmaplan utifrån att de vet att det nästan alltid är det bästa för ungdomarna och för familjen. De jobbar på att bygga upp på hemmaplan med familjebehandlare, ungdomsbehandlare, råd och stöd i olika former. Han menar att de inte behöver köpa en utredningsplacering av institutioner eftersom familjebehandlarna gör observationerna under utredningstiden och sätter in insatser efter behov. Han tillägger:

”Visst, lågkonjunkturen har väl sin del i det hela, men det är absolut inte hela sanningen. För det här sättet att tänka har varit på väg i några år. Det är först nu eller från och med de senaste två åren som man har börjat jobba i den riktningen, sen att det råkade infalla med lågkonjunkturen har gjort att det har blivit en slutgiltig knuff.”

En av IFO-cheferna pekar på vikten av att barn inte bör tas ur sitt sammanhang, att nätverket är viktigt för att de inte ska bli sammanhangslösa.

”Föräldrar är alltid viktiga, vi har ju en skyldighet i lagstiftningen att pröva barn att de ska kunna bo hemma. Vi ska ju ompröva varje sexmånadersperiod, vi ska titta på vad som talar för att barnet och ungdomen ska vara kvar eller om man ska jobba på hemgång,

lagstiftningen ser ju ut så. All forskning visar ändå på att det bästa är att barn får växa upp i den miljö de känner till. Så man rotar sig till den miljö man känner till, man har en nära relation till sina föräldrar, till sitt nätverk, alltså det finns ett sammanhang. Man kan ju se det som vuxen också, är vi sammanhangslösa mår vi ju inte bra. Vi mår bra av att ha lite släktingar som man kan ha kontakt med. Det är det där med att befinna sig i ett nätverk och sammanhang, och bli fråntagen det och bli satt på institution långt från det där man inte kan få den där naturliga kontakten med sammanhanget, det är bara bra om det måste till. Det är KASAM jag tänker på, att befinna sig i ett sammanhang och det som är friskt. I ett nätverk kan man jobba på det som är friskt, för det kan ju vara så att mamma eller pappa kan ha problematik som gör att de inte riktigt klarar av sitt barn, men då kan man kanske hitta en mormor eller farmor som kan fixa det bättre som kan stötta upp familjen så att det ändå fungerar. Vi kan ju inte tala om helt och hållet vad som är bra för ett barn, det kan vi ju inte göra för vi lever ju i olika miljöer, vi kan inte leva på samma sätt. En del barn växer upp i miljöer där man har det jättebra både ekonomiskt och socialt och andra barn växer upp i miljöer där man har det mindre bra, vi kan ju inte säga att vi ska döma och säga vad som inte är bra, utan man måste få växa upp där man gör, vi har olika förutsättningar med oss. Över huvud taget i socialt arbete, vi ska arbeta utifrån barnens bästa, och för att vi ska kunna göra det så, föräldrarna är de viktigaste för barnen. Barnen älskar sina föräldrar och föräldrarna älskar sina barn, och ska man kunna jobba på en återförening så måste man lita på att det fungerar. Då följer det av sig själv att man måste jobba mer på hemmaplan.”

Förutom hemmaplanslösningar berättar intervjupersonerna om andra resurser de har inom respektive enheter. En av cheferna pratar om att hon gärna använder sig av hemterapeuter, coacher som arbetar med skolkande ungdomar för att få dem att gå i skolan och kontaktpersoner. Hon nämner också att de köper ungdomskollektiv och även har lägenheter för ungdomar. Den andra chefen pratar om deras utförandeenhet som tillhandahåller familje- och ungdomsbehandlare. De har bland annat även familjerådgivning, samtal för både barn och vuxna. Hon talar också om alla vägar in till barnpsykiatri, öppenpsykiatri och primärvården och att de motiverar människor att ta sådana kontakter.

6.5 Tema 5: När blir placering på institution det enda alternativet? Hur illa ska det vara för att det ska vara den enda utvägen?

Alla som intervjuades är överens om att placering allt som oftast enbart sker när det är en fara för barnens liv och för andra samt när det har gått så pass långt att det är svårt för ett familjehem att arbeta med barnet. Det kan vara att föräldrarna inte har förändringsförmåga, en förståelse eller insikt för vad barnet behöver eller är psykiskt sjuka. En av cheferna förklarar:

”För att hamna på institution måste det vara fullkomligt ohållbart, det ska vara riktigt illa hemma. Jag undviker det in i det längsta, det är när det är farligt för barnet att vara hemma. Eller när jag hade en familj som inte hade något hem, och det kom in uppgifter om att mamma inte skötte om barnen. Då blev det institution, det var ju kört. De hade ingen bostad och vågade inte sätta henne på hotell när flera personer i omgivningen sa att hon inte skötte om barnen.”

Den andra chefen beskriver också när placering på institution blir nödvändig:

”Skyddsaspekten, när det blir ett skydd mot sig själv och mot andra. Ibland är det starka relationsrelaterade problem, där föräldrar och ungdomar har kört fast och de behöver få distans en period. Många gånger hjälper det ungdomen att vara på institution. Sen kanske det inte hjälper så långt att det blir bra när han/hon kommer tillbaka. Ungdomar lever väldigt mycket i nuet, de är väldigt påverkbara. De behöver några omgångar då de får lära sig ta ansvar, då det går in på djupet det de har lärt sig. Det är så lätt för dem annars att trilla dit igen.”

Hon förklarar vidare att de placerar barn och ungdomar på institution när de ser att det inte är tillräckligt att arbeta på hemmaplan. Det sker då för att bryta ett negativt mönster eller för att få en helhetsbild och bedömning av vad som behövs. Hon menar dock att det är mycket svårare ärenden som placeras idag, samtidigt som vissa svåra ärenden behålls hemma också.

”Vi gör ju individuella bedömningar, så är det alltid. Sen kan det vara så att vi jobbar på hemmaplan, inser att det inte är tillräckligt, och då gör vi en placering. Korta intensiva placeringar.”

Hon menar dock att det även blir långvariga placeringar:

”Det är egentligen när det är svåra ärenden, när det är gravt missbruk, psykisk sjukdom, föräldrar med låg begåvning där vi kanske ser att det inte finns någon utvecklingspotential hos föräldrarna, då blir det långvariga placeringar.”

Hennes resonemang om när man placerar bekräftas av den ena socialsekreteraren:

”De som placeras på institution är oftast att det är ett akutläge som vi måste lösa snabbt, och då är det detta alternativet vi ofta har. Det kan också vara så att barnet har en så omfattande problematik att vi inte kan lösa det genom familjehemsvård.”

Hon förklarar vidare att många av ungdomarna är så mycket yngre känslomässigt och att de svarar så väl upp på trygga och stabila vuxna, på att använda rutiner, få tydlighet och struktur. Hon anser inte att ett barn ständigt kan bli bortvalt och utkastat, utan att det behöver få bo på ett ställe där det faktiskt får vara kvar. De vuxna på institution kan åka hem, sova och göra annat och sedan komma tillbaka. Det gör att de vuxna där alltid har energi att ge barnet.

Den andre socialsekreteraren menar också att det finns barn och ungdomar som behöver struktur:

”Om det är något det barnet aldrig kommer att fixa, när det är den funktionen jag vill ha, då funkar institution. Man stoppar ner någon i en låda där allting finns. Annars finns det för lite styrsel i det, det går inte att hålla i den unge. Jag kan inte se varför man ska lyfta ut någon ur familj utan att det skulle vara någon poäng med det.”

En av socialsekreterarna påtalar att man trots att man placerat ett barn/ungdom på institution tänker på kontakten med nätverket.

”Vi tänker utifrån närhetsprincipen naturligtvis, att vi inte ska placera så långt bort, det är återigen att det är det absolut bästa att ha placeringar på nära håll. Det är inte så bra att

placera en ungdom i Stockholm och föräldrarna är här nere, det blir komplicerat med umgänge och kontakt. Men ibland måste man ju.”

Förutom kontakten med nätverket under själva institutionsplaceringen anser IFO-chefen att det är fel att bara klippa av en institutionsplacering, att barnet/ungdomen behöver eftervård ett tag för att öka chanserna för att det ska gå bra för denne.

7. ANALYS

Vi har valt att analysera varje tema för sig, förutom tema tre och fyra. Anledningen till detta var att dessa frågor fick väldigt snarlika svar av våra intervjupersoner och det var därför svårt att hitta olika infallsvinklar i analysen. Dessa har därför slagits ihop under en rubrik.

7.1 Tema 1: Har det placerats färre barn och ungdomar på institution under 2009 jämfört med 2008?

Våra intervjupersoner var lite osäkra när de pratade om huruvida antalet placeringar har sjunkit, å ena sidan har de fått till sig att de ska vara försiktiga med resurserna och försöka placera mindre, å andra sidan säger de att om de måste placera – så måste de ju. De kan inte låta barn och ungdomar fara illa. Två av intervjupersonerna säger att antalet placeringar har sjunkit något på deras enheter under 2009. En av intervjupersonerna säger att antalet placeringar på hennes IFO-enhet hade minskat 2009 jämfört med 2008, men sedan blev de tvungna att placera en hel familj, och därmed såg statistiken inte längre annorlunda ut gentemot föregående år.

Statistiken från Gryning Vård AB som vi har fått ta del av visar på att det gick bättre första delen av året under 2009 jämfört med året innan och tvärtom andra delen. Sedan fortsatte en svag neråtgående trend under sommarmånaderna, men under hösten minskade antalet lediga platser på deras institutioner. Det ser alltså ut som att det har svängt både uppåt och neråt och att det i slutändan endast blev marginellt sämre för Gryning rent ekonomiskt, då de fortfarande gjorde en rejäl vinst.

Både de svar vi fått av våra intervjupersoner och den statistik vi har tagit del av tycks visa på en allmän intention att placera mindre på institution när lågkonjunkturen slog till ordentligt mot kommunerna. I längden tycks det dock inte ha varit hållbart, då både socialtjänsten

uppges att de institutionsplacerar lika mycket som vanligt och grynings statistik visar att beläggningen på institutionerna snabbt återgick till normalläge.

7.2 Tema 2: Har resurserna minskat i och med lågkonjunkturen?

Samtliga intervjupersoner säger att de har fått ytterligare sparkrav på sig i och med lågkonjunkturen. Ett par av dem säger att de har blivit uppmanade att noga tänka över eventuella placeringar på institution. Trots detta säger samtliga intervjupersoner att i slutändan så måste de ju följa lagen och omhänderta de barn och unga som inte kan bo hemma.

Det som intervjupersonerna pratar om är alltså LVU-lagstiftningen, som är mycket tydlig med att om det finns risk för att ett barn eller en ungdoms fysiska och/eller psykiska hälsa och utveckling skadas, antingen av hemmiljön eller av ett destruktivt eget beteende och föräldrarna (eller ungdomen, om den är över 15 år) inte samtycker till vård så måste man omhänderta barnet/ungdomen.

7.3 Tema 3: Vad anser socialtjänsten om institutionsplacering för barn och ungdomar?

Tema 4: Använder man sig hellre av andra typer av metoder (än institutionsplacering) för att hjälpa barn och ungdomar har behov av det?

Enligt alla som intervjuades var institutionsplacering sällan det första alternativet. Anledningen till det var att de ville tillgodose barnets behov av vård i en familj i första hand, eller pröva om inte hemmaplanslösningar skulle räcka. Larsen (2004) menar att det är nödvändigt att fråga sig om alla barn bör hamna i familjehem i första hand, om man utgår från differentieringsprincipen. Det kan enligt honom vara en fördel att spendera viss tid i en miljöterapeutisk institution för att kunna tillgodogöra sig boendet på familjehemmet i ett senare skede. Sannolikheten ökar för att det kan bli en lyckosam och varaktig vistelse i familjehemmet än att barnet ska misslyckas där för att hamna på institution.

En av intervjupersonerna anser att det är svårt att hålla ett momentum i behandlingen på institutioner då personal byter av varandra. Han anser också att det är svårt att bedriva behandling i detta då det enligt henne inte blir någon kontinuitet. Enligt Larsen (2004) är det

dock så att ett barn som flyttar till institution har så mycket behov och brister att det behövs stöd under hela dygnet. Det blir också lättare för personal att stå kvar och ständigt ge barnet/ungdomen energi genom att det blir avlösning. Detta bekräftas av en av IFO-cheferna som säger att barn/ungdomar behöver bo på ett ställe där det faktiskt får vara kvar. De vuxna på institution kan åka hem och sedan komma tillbaka, vilket enligt henne gör att de vuxna alltid har energi att ge barnet.

Institutioner ska enligt den ena IFO-chefen klara av att hantera svåra föräldrar samt barnen/ungdomarna. Institutionerna ska också skapa struktur och trygghet.

En god miljöterapeutisk institution ska klara av detta, då det finns tydligt uttalat i dess vårdideologi. Är personalgruppen utbildad och professionell tillgodogör sig den de krav som ställs på den för att få fortsatt förtroende vad beträffar att få uppdrag från socialtjänsten.

Samma IFO-chef säger också att det är fel att bara klippa av en institutionsplacering, att barnet/ungdomen behöver eftervård ett tag för att öka chanserna för att det ska gå bra för denne.

Miljöterapi talar också om vikten i att jobba med nätverket både under och efter barnets/ungdomens vistelse på institutionen då det enligt Larsen (2004) är viktigt för barn/ungdomar att känna att det finns någon som inte ger upp på dem. Även om behandlingsarbetet har varit bra kan barnet/ungdomen ändå falla tillbaka till gamla, sämre mönster om de får en känsla av att institutionen sviker efter utskrivningen. Värdet av framgångsrik miljöterapi ligger i att barn/ungdomar får ett bra liv efter institutionsvistelsen (Larsen, 2004).

Alla intervjupersoner menar att de använder institutioner för utredningsplaceringar eller när barnet kommer från ett dysfunktionellt familjemönster. Den ena socialsekreteraren säger att institutioner är bra när man behöver se vad det är barnet reagerar på som har att göra med att det lever i en kaosartad miljö, och hur det sedan fungerar när det hamnar under strukturerade förhållanden med rutiner och trygghet, som är vad institutionen erbjuder. Larsen (2004) förklarar, att när familj och nätverk inte är i stånd att lösa sin uppgift och barnet/ungdomen blir utsatt för oklara gränser kan förvirring och ångest hos denne uppstå. Miljöterapi arbetar just med individen ingår i ett socialt system där en trygg miljö där förutsägbarhet och

tydlighet utgör en grund. Socialsekreteraren berättar vidare att hennes enhet stödjer sig på den norske forskaren Andreassen, som enligt henne har gjort en studie där han kommit fram till att korta placeringar är bra och att det viktigaste när man placerar är bemötandet, omhändertagandet, relationen och att man har någonting som tar vid efter placeringen, att man då har störst möjlighet att lyckas. Miljöterapin bekräftar enligt Larsen (2004) att barn/ungdomar som kommer från dysfunktionella familjemönster behöver trovärdiga och pålitliga vuxna som står kvar för att häva den blockering och misstänksamhet som kan uppstå till följd av kaoset de vuxit upp i.

En av socialsekreterarna framför att han inte tror att behandlingen som bedrivits på behandlingshem genom åren varit så lyckosam då man har fört samman ungdomar med social problematik på ett ställe som påverkar varandra negativt. Han tror att man behöver göra en omstrukturering där. Larsen (2004) håller med om att det är nackdelen med institution, att gruppkonstellationen kan leda till att barnen/ungdomarna inte lyckas med behandlingen hur bra den än är.

En av våra intervjupersoner tar upp att det har blivit en förändring i hur man ser på institutionsplaceringar sedan början på 90-talet, då vi också hade en ekonomisk kris i Sverige. Samtliga intervjupersoner säger att man nu har insett hur viktigt det är att hitta hjälpmedel att arbeta med hela familjesystemet och inte bara lyfta bort en ungdom. En av cheferna pratar om att hon gärna använder sig av hemterapeuter, kontaktpersoner och coacher som arbetar med skolkande ungdomar för att få dem att gå i skolan. Den andra chefen pratar om deras utförandeenhet som tillhandahåller familje- och ungdomsbehandlare. De har bland annat även familjerådgivning, samtal för både barn och vuxna. Samtliga intervjupersoner var också kritiska till hur stor nytta en institutionsvistelse egentligen gör för ett barn eller en ungdom. Det talade mycket om vikten av att få stanna kvar i sitt sammanhang och att jobba med hela familjen. Institutionsplaceringar för barn och ungdomar är inte längre en universallösning som tillämpas på alla ärenden, utan något som man endast tar till i nödfall. Detta stämmer väl överens med vad Öquist (2003) säger om utvecklingen i den svenska socialtjänsten de senaste decennierna - det systemteoretiska tänkandet har fått allt större genomslagskraft.

Intervjupersonerna får stöd av systemteorin, som enligt sin filosofi säger att det är bättre att hålla familjen intakt till dess att man hittat en ny balans som innebär att familjen fungerar

bättre som system. Målet för systeminriktad behandling är inte att bryta ner systemet, utan att föra in mer variation, fler valmöjligheter, och alternativ när det gäller hur problemet kan definieras, för att på detta sätt öppna nya vägar för klienten att på egen hand förändra sin situation. Öquist (2003) är också mycket skarp i sin frågeställning om huruvida någon behandling med framgång kan bedrivas på institution. Öquist säger också att man måste ha klart för sig i socialtjänsten att om man bestämmer sig för att placera ett barn eller en ungdom på institution så förstör man sina chanser att arbeta med familjen som ett system för en lång tid framöver.

Våra intervjupersoner nämnde inte bara att de ansåg det viktigt att försöka med andra typer av insatser före man gjorde något så drastiskt som en institutionsplacering. De var också (som nämnt ovan) till viss del kritiska till om institutionsplaceringar egentligen är särskilt bra. Något man kan förstå när man ser till t.ex. den forskning som Levin eller Sarnecki presenterat, som säger att många barn och ungdomar som har varit institutionsplacerade fortfarande har sociala problem när de blivit vuxna.

7.4 Tema 5: När blir placering på institution det enda alternativet? Hur illa ska det vara för att det ska vara den enda utvägen?

Samtliga intervjupersoner sade att placering på institution enbart sker när det är en fara för barnets/ungdomens liv samt när det har gått så pass långt att det är svårt för ett familjehem att arbeta med barnet. Det kan vara att föräldrarna inte har förändringsförmåga, en förståelse eller insikt för vad barnet behöver, är missbrukare eller är psykiskt sjuka.

Det bekräftar vad en miljöterapeutisk institution har som styrka enligt Larsen (2004), nämligen att ta hand om barn/ungdomar när familj och nätverk inte är i stånd att lösa sin uppgift. När ett barn blivit utsatt för oklara och bristfälliga gränser kan de utveckla ångest och blockering, vilket leder till misstänksamhet och utåtagerande. Ett familjehem kan ha svårt att hantera detta då det inte finns tillräckligt med tid och resurser.

En av socialsekreterarna menar att många av ungdomarna är så mycket yngre känslomässigt och att de svarar så väl upp på trygga och stabila vuxna, på att använda rutiner, få tydlighet och struktur. Hon anser inte att ett barn ständigt kan bli bortvalt och utkastat, utan att det behöver få bo på ett ställe där det faktiskt får vara kvar. De vuxna på institution kan åka hem,

sova och göra annat och sedan komma tillbaka. Det gör att de vuxna där alltid har energi att ge barnet. En bra miljöterapeutisk institution har som central grund enligt Larsen (2004) att tillhandahålla en trygg miljö där förutsägbarhet och tydlighet i relationer utgör en grund. Det är viktigt med trovärdiga och pålitliga relationer med vuxna för att minska den misstänksamhet som barn/ungdomar som är dåligt integrerade har.

Den andre socialsekreteraren menar också att det finns barn och ungdomar som behöver struktur, att man stoppar ner någon i en låda där allting finns för att få styrsel på ungdomen. Han kan inte se varför man ska lyfta ut någon ur sin familj utan att det skulle vara någon poäng med det. Meningen med en miljöterapeutisk institution är enligt Larsen (2004) just att vara ett alternativ när familj och nätverk inte kan ta hand om barnet/ungdomen, samt att eventuellt familjehem inte kan upprätthålla strukturen för barn/ungdomar när de är för dåligt integrerade och jagsvaga. Dessa barn saknar förutsättningar att ingå i samspel som ger dem en bekräftelse på att de lyckas i sin roll, Larsen (2004) anser att miljöterapi på institutionen hjälper dem med detta så att de får möjligheter att på egen hand skapa positiva, sociala relationer senare i livet efter institutionsvistelsen.

Att se institutionsplacering som en åtgärd som endast används när det är fara för barns/ungdomars liv och hälsa pga. brister i hemmiljön stämmer väl överens med den systemteoretiska synen. Så långt som bara möjligt ska man enligt Öquist (2003) arbeta med familjesystemet i sin helhet, och söka skapa förändring genom att föra in mer variation, fler valmöjligheter, och alternativ när det gäller hur problemet kan definieras, för att på detta sätt öppna nya vägar för klienterna att på egen hand förändra sin situation.

8. AVSLUTANDE DISKUSSION

Något som vi har tänkt mycket på och diskuterat kring under processen att skriva denna uppsats är det upplevda motsatsförhållandet mellan institutionsvård och andra typer av insatser (som familjehem och hemmaplanslösningar). Det är tydligt att man helst vill dra ner kraftigt på antalet institutionsplaceringar, eftersom man anser att det kan vara skadligt för barn/ungdomar. Så säger forskningen och så säger våra intervjupersoner. Vi upplever att man ibland glömmer bort svårigheten med att mäta hur lyckad en behandling på institution har varit. Av etiska skäl finns det aldrig någon kontrollgrupp, och många gånger har

barnet/ungdomen en problematisk bakgrund med traumatiska händelser med sig i bagaget. Hur kan man veta vad som hade hänt om barnet/ungdomen inte hade blivit placerad? Det enda vi kan se nu är att det fortfarande kvarstår problem hos barn och ungdomar som varit institutionsplacerade i vuxen ålder. Men kanske hade deras situation sett mycket värre ut om de aldrig hade blivit placerade? Dessa funderingar betyder dock inte att vi är emot hemmaplanslösningar och familjehem. Vi anser att det är viktigt att upptäcka problem tidigt och då kunna sätta in mindre insatser på hemmaplan, innan det blir ett krisläge i en familj. Det är billigare, och väldigt mycket bättre för alla inblandade individer. Familjehem är jättebra just för att de är hem. Den placerade lever då under normaliserade förhållanden. Många barn och ungdomar mår dock alltför dåligt för att kunna klara av ett familjehem, de har alldeles för särskilda behov för det. Vi har också erfårit (i vårt arbete med barn och ungdomar på institution) att bra familjehem är svåra att hitta, därför blir barnet/ungdomen kvar på institutionen alldeles för länge, och vistelsen tappar över i att bli negativ istället för positiv. Ibland klipps också institutionsvården av alltför hastigt (av ekonomiska skäl), det finns då stor risk för att övergången blir för svår för barnet/ungdomen och dess familj eller familjehem.

Vi upplever också att det är vanligt att man drar alla institutioner över en kam. Det finns en stor privat sektor för HVB-hem, som är dåligt kontrollerad. Det finns därför utrymme för både riktigt bra behandlingshem med kompetent personal och seriösa behandlingsmetoder, och dåliga sådana som främst ser till ekonomisk vinst, och där barn och ungdomar far illa. HVB-hem rent generellt kan därför ha dåligt rykte hos allmänheten. Detta anser vi vara orättvist, då många institutioner bedriver engagerat förändringsarbete som upplevs som mycket positiv för många klienter. Många institutioner har också utvecklat sina metoder och jobbar numera mycket med hela familjen och nätverket och kan på så vis få till stånd samma typ av förändringar som man kan få genom hemmaplanslösningar – men med de svårare fallen.

Vi anser att det är viktigt att man ser att barnet/ungdomen och dess nätverk många gånger har komplexa problem som behöver lösas på flera olika arenor. Många instanser behöver alltså dra sitt strå till stacken för att åstadkomma förändring. Exempel på detta kan vara BUP, behandlingshem, socialtjänst, tidigare familjehem, kontaktfamilj och skola. Alla måste ta sitt

ansvar, det funkar inte att förvänta sig att behandlingshemmet ska kunna lösa allt genom att bara arbeta med barnet/ungdomen.

Avslutningsvis vill vi säga att insatser för barn och ungdomar som far illa måste få kosta, precis som allt annat socialt arbete. När det är fråga om människors liv och hälsa så måste man göra det som man tror kommer att fungera bäst, och som har störst chans att skapa en positiv förändring – det kan ofta innebära ett flertal insatser över tid.

Postmodernistiskt synsätt på intervjuerna

Som tidigare nämnt arbetar vi båda som timvikarier på en institution för barn och ungdomar. Detta faktum kände samtliga intervjupersoner till, då vi förklarade vår ingång i ämnet med den nedåtgång i placeringar som vi hade sett där. Två av intervjupersonerna hade också placerat barn/ungdomar på den institution som vi arbetar på, och vi fick kontakt med dem på så vis. Vid ett eller två tillfällen i intervjusituationer så kände vi att intervjupersonerna såg oss mer som institutionspersonal än de studenter vi var där som. Detta kan ha påverkat resultatet litegrann, men vi var samtidigt väldigt noggranna med att påpeka att vi var just studenter, samt att vi inte såg oss som försvarare av institutioner i stort.

KÄLLFÖRTECKNING

Böcker

Andreassen, Tore (2003): *Institutionsbehandling av ungdomar – vad säger forskningen?*
Stockholm: Förlagshuset Gothia AB

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun* Lund: Studentlitteratur

Larsen, Erik (2005): *Miljøterapi med barn og unge* Oslo: Universitetsforlaget

Larsson, Sam (2005): *Kvalitativ metod*. I Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red)(2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: studentlitteratur

Svenning, Conny (2003): *Metodboken: samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling: klassiska och nya metoder i informationssamhället: källkritik på Internet*. Eslöv: Lorentz.

Öqvist, Oscar (2003): *Systemteori i praktiken – systemteorins tillämpning inom utbildning, vård, socialt arbete* Stockholm: Gothia

Tidningsartiklar

Engelbrektsen, Lotta: *Akademikern: ”Mer jobb, mindre resurser”* 2010:3

Internet

<http://www.familjehemmet.se/familjehem.php>

Information om jour- och familjehem

<http://www.gryning.se/gryningfiler/437162757.pdf>

Gryning Vårds tidning, på nätet

<http://www.gryning.se/sida09.asp?id=1>

Gryning Vård AB: s hemsida, med information om deras verksamhet

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1990:52>

Svensk författningssamling, socialtjänstlagen samt lagen om vård av unga.

http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/10947/2002-110-20_200211020.pdf

Introduktion av barnets behov i centrum, utfärdat av Socialstyrelsen 2002.

<http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/barnsomfarilla>

http://www.fouivast.com/download/18.55340448112b9e59b8980006629/050906_kartlaggning_hemmaplanslosningar_delrapport.pdf

Pilotundersökning för kartläggning av hemmaplanslösningar inom GR. Beijer, Elisabeth och Forkby, Torbjörn, 2005

www.nkmr.org/Sis%2026-29.pdf

Vad gör vi med ungdomarna? 20080108 Artikel av Tina Lundberg om institutionsplaceringar av ungdomar.

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/allt-fler-barn-hamnar-pa-institution-1.57034720060326> Artikel av Anna Bodin

<http://sydsvenskan.se/lund/article113810/Farre-unga-i-Lund-placeras-pa-institution.html>
20050728 Artikel av Jens Mikkelsen

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/fler-svenska-barn-omhandertas-1.36802520050716> Artikel av Kinga Sandén

Vetenskapsrådet. (2002): Humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.

URL: www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf

(dokumentet laddades ner 2008-06-01)

BILAGA

Intervjuguide

1. Placerar ni färre barn/ungdomar på institution nu jämfört med för ca 1 år sedan? Är det oförändrat?
2. Om ja, varför? Om nej, vad gör att ni placerar på samma sätt trots en synbart nedgående trend hos stora aktörer inom HVB?
3. Känner ni av lågkonjunkturen? Har ni fått mindre pengar i och med den? Sparkrav?
4. Har ni några alternativa insatser istället för placering på institution för de barn/ungdomar som far illa? Vad gör ni helst? Hur tänker ni kring hur ni jobbar med barn och ungdomar som far illa? Vad anser ni fungerar bäst, och vad baserar ni det på? (Forskning, teorier?)
5. Vad krävs för att ett barn/en ungdom ska placeras på institution, trots sparkrav eller att man föredrar andra lösningar? Vad anser du/ni allmänt om att placera barn/ungdomar på institution?
6. Känner du att du har förutsättningar för att göra ditt jobb på ett bra och tillfredsställande sätt?